

Հ Ա Ն Գ Ի Ս Տ

Տ. ՀԱՀԷ Ս. ԱՐԲԵՂՍԻ ԴԵՍՊՈՆԵՆՆ

Դարձնայ կրկինը կը կոխէ մեր սիրտը՝ ի լուր մահուան ամենասիրելիի մը, Աստուծոյ և Ազգին պատուական պաշտօնէի մը, որ կ'իյնայ յանկարծ իր կեանքի ամենէն պայծառ մէկ հանգրքուանին վրայ, մարդկային հասակի ճիշդ այն կէտին, ուր կրթութեամբ և զարգացումով արգահե հասուն և կարեւոր փորձառութիւններու բովերն մէջ իրապէս իրծուած իր կարողութիւններուն առջև պիտի բացուէին անտարակոյտ անելի մեծ և կարեւորագոյն ասպարէզներու զաները:

Ոչ ևս է Շահէ Սրբազան... այս անոյշ անունին առջև կանգ կ'առնէ մեր գրիչը, մինչ իր մաքուր գէմքը կանգնէր է կարծես կոտրած նայուածքիս առջև, հեռաւոր խորքի մը վրայ, անպայտ մշուշի մը մէջէն ժպտուն: Հեռագիր մը, Հայաստանէն Բաքիդ, անկէ Անթիքիս, և այս վերջինէն հաս փոխանցուած երէկ առանց մանրամասնութեանց, կը գուժէր միայն իր վախճանումը Երեսանի մէջ: Գիտէինք թէ, ժամանակէ մը ի վեր, Ֆիզիկական տկարութիւն մը, սիրտի և զգային դուրսին հետ կապուած անհանգստութիւն, — որ երբեմն պզտիկ ստացուածքներ այլ պատահաւորապէս էր իրեն, ինչպէս երբևէ տարի առաջ Ատլանտիկի վրայ, շոգենաւիկի մէջ, Ամերիկայէ վերադարձին — քանիցս նեղուր էր զինքը: Ասոր համար էր որ քիչիկներ ստիպէր էին թողուլ Անթիքիս իր պաշտօնը: Այդ պատահաւոր էր որ, վերջին անգամ իմանալով իրական համարողութիւն իր որոշումը, խորհուրդ տուեր էինք իրեն՝ ինքզինքին տակաւին ինչպէս բաւական յոգնեցնող տեսադարձին — քանիցս նեղուր էր զինքը, վերջին անգամ Գերմանիոյ մէջ իբր մէկ ու կէս ամսոյ օգտփոխութեամբ և բժշկական դարմաններով ստացած կազդուրուածէն կ'երկի սրտապնդուած իր չէր կցեր գիտագիւլ Հայաստանն ու էլիմածինը, Մասիսն ու Արաքսը, Մայր Աթոռը գրութիւնն ու վերաբողբոյ Հայրենիքի բարգաւաճանքը տեսնելու, Լուսաւորչի Այնն ու Ս. Մեծոփի գերեզմանը անպատեհ համարուելու փափաքին, ու գրած էր թէ չէր ուզեր փախչելու ասիկա:

Անկէ ի վեր լուր չուէինք իրմէ. անհամբեր, անգամ մը ընդ պսոտ սրտատանը նայն իսկ, կը սպասէինք իր վերադարձի նամակին, երբ կը տեսնենք անա զգեստնով հեռագիրը:

Դ'սիրանք զինքը:

Իր մահով՝ քաղցր շնորհք և և արժեքաւոր ոյժ մը կը պահի Հայ Եկեղեցւոյ կեանքէն: Համակ շնորհ էր ան արարելի, իր բարքին, իր զգացումներուն, իր ընկերականութեան և սիրոյն, վերաբերմանքի իր փափկութիւններուն, և յարաբերութեանց պնդութեանը մէջ, իր հոգեւոր ամբողջ իր խաղաղ սիրտն ու հնդ բնաւորութիւնը — որոնց մէջ, սակայն, ընդվզեցնող երևոյթներ արտաբերուած էին շարքաւաճանքը տեսնելու, Լուսաւորչի Այնն ու Ս. Մեծոփի գերեզմանը անպատեհ համարուելու փափաքին, ու գրած էր թէ չէր ուզեր փախչելու ասիկա:

Դ'սիրանք զինքը: Իր մահով՝ քաղցր շնորհք և և արժեքաւոր ոյժ մը կը պահի Հայ Եկեղեցւոյ կեանքէն: Համակ շնորհ էր ան արարելի, իր բարքին, իր զգացումներուն, իր ընկերականութեան և սիրոյն, վերաբերմանքի իր փափկութիւններուն, և յարաբերութեանց պնդութեանը մէջ, իր հոգեւոր ամբողջ իր խաղաղ սիրտն ու հնդ բնաւորութիւնը — որոնց մէջ, սակայն, ընդվզեցնող երևոյթներ արտաբերուած էին շարքաւաճանքը տեսնելու, Լուսաւորչի Այնն ու Ս. Մեծոփի գերեզմանը անպատեհ համարուելու փափաքին, ու գրած էր թէ չէր ուզեր փախչելու ասիկա:

արգիւնաւորութեամբ շարունակէր զուս պողարերէն քու կեանքը ու կարողութիւններդ: Բան մը կայ կարծես այս աշխարհին մէջ, որ կը հեգնէ միշտ ինչ որ մեզի կը թուի լաւագոյն եւ բարի. ա՛խ, ո՛րչափ խոր են անգունդները՝ զորս ծածկող այլքներուն հետ անզգաւոր կը տարութեբի մարդ-վշտակներ քու անունիդ առջև զմեզ խռովող այսպիսի մտքի մտածումի մը համար, կը հաւատամ թէ վերջին այն պահուն՝ ուր նայուածքդ կը փակէր այս կեանքի ստուերներուն, բանալու հաւաքս զայն մեծ լոյսին, շրթներդ վերջին անգամ մըն ալ շարժեց տէրանական խօսքը. «Նիւյցին խորհուրդը, մինչ պահ մը մոռցած կեանքին ներքեւ դարձած խորութիւնները, կը նայինք զայն հովանաւորող բարձրութիւններուն մասնաւանդ: Կը հաւատանք թէ զուարթ հոգւով պիտի ելլես Յաւիտեանական առջև, զի քու կեանքդ Անոր լոյսով քանդարներուն շահաւորումը միայն եղաւ երկրի վրայ: Այս մտածութիւնը միայն կը մխիթարէ զմեզ:

Օրհնութիւն քու յիշատակիդ:

27 Նոյ. 1935

Բ.

ՄԱՅՐ ԱՔՈՒՌՅՈՒՆ ՍՐԲԱՉԱՆ ՆՈՒՒՐԱԿԸ Ս. ԱՔՈՒՌՅՈՒՆ ՄԷՋ

Տ. Գարեգին Ս. Արքեպիսկոպոս երուսաղէմ ժամանեցէն ի վեր Նուիրուած է հե. ի հե. և ան-դադրում աշխատանքի, իր պաշտօնին պարտա-կանութիւններէն զուրս, օրուսն ամենամեծ մա-սը կ'անցընէ ձեռագրաց ընդութեամբ եւ մանրա-նկարչական ուսումնասիրութեամբ — Ն. Սրբաղ-նութիւնը հինգ անգամ բանաստեղծ պատրիար-քարանի մեծ զաւրիճին մէջ, ի ներկայութեան Ս. Պատրիարք Նոր, պատ. Միաբանութեան եւ ուսանողութեան: Առաջին երկու անգամներուն խօսեցաւ կրօնքի եւ արուեստի յարաբերութեանց վրայ ընդհանուր կերպով, նախաքննադատական հին ազգաց կեանքէն քաղելով իր պայցոյցները: Վերջին երեք բանաստեղծութեանց միջոցին, խօ-սեցաւ հայ արուեստի մասին մասնաւորապէս, մոգական լապտերի միջոցաւ ցուցնելով նմոյշներ հայկական աւետարաններէ, ձեռագրական ման-րանկարներէ, եւայլն: Մէն մի բանաստեղծութիւն միշտ շուրջ երկու ժամ կը տևէր. Սրբաղանը միշտ, ընդարձակ նախաբանով, նախ պատմակա-նապէս կը ներկայացնէր ժամանակաշրջանը, ու-րուն կը պատկանէին ցուցած նմոյշները, եւ զիստականօրէն կը փաստէր օտար արուեստնե-րու մերթին վրայ ազդեցութեան կերպն ու հետ-քերը, բայց ամենէն աւելի շահեկան էր այն ա-պացուցութիւնը, որով հաստատեց հայ արուեստի հայկական լապտերով, բանաստեղծ ժառանգաւո-րացի մեծ սրահին մէջ, ժողովուրդի հոծ բաղ-մութեան առջև: Յոյց տուաւ Ս. էլմիճիճիքը, Ս. Նուրիսիմէ, Անիի զանապստ փառապանները. էջ-միածնի լուսապատկերին առջև, Ս. Պատրիար-քը, Միաբանութիւնը, ուսանողութիւնը, եւ ըրողը ներկայի մի մասին երեցեցին «էմիածնի ի ձորէն շարականը, յետոյ Սրբաղանը խան-դավառեց ամենքը, ցոյց տալով վերաշինուող երեւանէն բազմաթիւ տեսարաններ, որոնց

մէջ հայկական արդի ոստանը երեւան կուգայ շինարարական իր ճշմարիտ վերելքին մէջ: Ն. Գերապատուութիւն ցարդ երկու անգամ քարո-զեց Մայր տաճարին մէջ, նախ, Նոյ. 17ի կիրա-կին, երբ մեծ հանդիսիւ պատարագեց խառն բազմութեան ներկայութեան եւ բացատրեց Ս. Աթոռայ նշանակութիւնը հայոց հոգեւոր եւ ազգա-կին կեանքի համար. երկրորդ անգամ քարոզեց Նոյ. 21. Նշ. իրիկունը. «Առ ո՞ր երթիցուք մեք, զրանս կենաց յաւիտեանականաց ունիլ զու՞րեա-րանով, եւ խօսեցաւ քրիստոնէական կրօնքի ռա-փոքարաւ եւ բարոյացուցիչ դերին վրայ: — Նոյ. 17ի Բշ. երեկոյեան, Ս. Պատրիարքը մեծ զաւրի-ւնին մէջ հանդիսաւոր թէյստեղան մը տուաւ ի պատիւ Ն. Սրբաղնութեան, մասնակցութեամբ բովանդակ միաբանութեան. սրտայոյզ ուղեբններ ըրին Ս. Պատրիարք Նայրը, Տ. Գարեգին Սրբաղ-ան եւ Տ. Տիրան եւ Տ. Նշիւնէ վարդապետներ. ամէնքը երգեցին: — Նոյ. 24ի կիրակի առաւօ-տուն, Ս. Պատրիարքը եւ Տ. Գարեգին Սրբաղան, ընկերակցութեամբ Տ. Տ. Կիրակի, և Հայրիկ վար-դապետներու եւ Աթոռայ տեղային, Եաֆա զացին: Նուիրակ Սրբաղանը տեղադրեց եկեղեցիին մէջ խօսեցաւ ազգու քարոզ մը. կէս օրի ճաշին, ա-մէնքը պատուաւորուեցան տեղադրեցին պատ. աղ-գայիններին Գ. Խաչատուր Թաղեանեանի սուռն-ի ծեսոյ, կէսօրէ վերջ Տ. Գարեգին Սրբաղան մո-զական լապտերով բանաստեղծ ֆրէճոնքը սրա-մեան մէջ, ցուցադրելով Եաֆայի հայութիւնը քան-իւն եւ երեւանէն Եաֆայի հաւաքներու ինպատու էլ-միածնի տաճարին նորոգութեան: Նոյն ժողովուր-դը շարժաթ մատչաւ արդէն սիրով մասնակցած էր լուսաւորի լուծման: